

KÖNYVSZEMLE

HAMAR IMRE–SALÁT GERGELY (szerk.):

Kínai történelem és kultúra. Tanulmányok Ecsedy Ildikó emlékére

Budapest, Balassi Kiadó, 2009.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Kínai Tanszékének *Sinológiai műhely* című sorozata (sorozatszerkesztő Hamar Imre) 7. köteteként, a Balassi Kiadó gondozásában jelent meg az Ecsedy Ildikó (1938–2004) emlékére összeállított tanulmánykötet, amelyben sinológusok és orientalisták Kínához, az ország történelméhez, illetve kultúrájához kapcsolódó írásai sorakoznak.

Salát Gergely előszavában emlékezik meg a professzorasszonyról, akit a keleti nyelvek iránti érdeklődés vitt 1956-ban az ELTE BTK Kínai és Kelet-Ázsiai Tanszékére, ahol diplomát szerzett, majd 1961-ben doktorált. Ezt követően a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteményében dolgozott könyvtárosként. Szerkesztőbizottsági tag volt az *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* és a *Keletkutatás* című szakfolyóiratoknál.

1987-től az ELTE BTK Kínai és Kelet-Ázsiai és Belső-Ázsiai Tanszékén tanított, emellett több területen is aktívan segítette a magyar orientalisztika ügyét: a Miskolci Bölcsész Egyesület kínai szakának tudományos irányítójaként és A Tan Kapuja Buddhista Főiskola professzoraként dolgozott. Nevéhez fűződik a sinológia területén az intézményes doktori képzés elindítása is.

Gazdag könyvgyűjteményét az Orientalisztikai Intézet könyvtárára hagyta, így is segítve a jövő nemzedékeinek tanulását, kutatómunkáját.

Salát Gergely: Egy szökött rabszolga pere a Korai Han-korban

A tanulmány az ókori kínai törvénykezésről szól; nemrég feltárt ókori hivatalnoksirokból előkerült dokumentumok alapján egy jogesetet és az ítékezés folyamatát mutatja be. A *Zouyanshu (Beadványok és jelentések)* című dokumentumgyűjtemény egy Kr. e. 186-ra datált sírból került elő, ebből választott ki a szerző egy Kr. e. 187-re datált iratot. A tanulmány közli az irat teljes szövegét, a magyar fordítás mellett feltüntetve a kínai eredetét is, ami hasznos segítség a klasszikus kínai szövegekkel ismerkedő olvasó számára.

Az elemzés a per bemutatásán keresztül segít feltárni a Korai Han-kori ítékezés néhány jellemző vonását. Olyan, ma is ismert jogi fogalmak és alkalmazásuk jelenik meg előttünk, mint a jogtalan vád és ennek kapcsán a vádló vádlottá válása, a hatósági fegyverhasználat jogossága vagy a közfeladatot ellátó ember fokozott jogi védelme.

A tanulmány ismerteti a per lefolyását, a vádlotti és tanúvallomásokat, az ítéletet és indoklását, a felsőbb joghatóságok viselkedését – tudományos értéke mellett kifejezetten érdekes, az ókori Kína mindennapjait plasztikusan bemutató módon.

Tokaji Zsolt: Az öt elem monográfiákról. Katakлизмák, anomáliák és különös jelenségek kategorizálása a kínai hivatalos történeti művekben

Tokaji Zsolt írása azt mutatja be, hogy Kínában mennyire komolyan vették azt a metafizikai rendszert, amely a katakлизмákat, különös jelenségeket előjelként értelmezte, és igyekezett a történeti munkákban felhasználni. Egészen a legújabb korig a hivatalos történeti művekben megtalálhatók voltak olyan, a szerző által *Öt elem monográfiá*ként fordított fejezetek, amelyek az öt elem (*wu-xing*) rendszerét igyekeztek a történeti eseményekkel párhuzamosan értelmezni.

A tanulmány ismerteti a Han-dinasztia hivatalos krónikájában, a *Hanshu*-ban található *Öt elem monográfiá*t, amely az öt elemen (víz, tűz, fa, fém, föld) túl a Föld, Ember, Ég kozmológiai hármas egységét is felhasználja. A számos kategóriát felvonultató rendszert a szerző idézetekkel magyarázza, helyenként táblázatok segítségével foglalja össze, így még a hasonló munkák értelmezésében járatlan olvasó is tiszta képet kap a rendszer felépítéséről.

Nagy Márton: Kínai források Linyi királyságról

Linyi királysága, amely a mai Közép-Vietnam területén feküdt, a kelet–nyugati tengeri kereskedelmi útvonal, az ún. tengeri selyemút fontos központja volt. Linyi-t tekinthetjük a térség legkorábban létrejött államalakulatának, így a vele kapcsolatos források kutatása Délkelet-Ázsia történelmi vizsgálatának fontos területe.

A tanulmány a Linyi-vel kapcsolatos kínai forrásokat mutatja be. A szövegekből kitűnik, hogy bár a kínaiak következetesen barbárokként említik őket, Linyi népe magas szintű kultúrát hozott létre, államuk ereje, lakosaik harcosága pedig olyan fokú volt, hogy rendszeresen háborgatták a szomszédos kínai tartományokat, folyamatos gondot okozva az oda kinevezett kormányzóknak.

Hamar Imre: Az ezoterikus buddhizmus története Kínában

Hamar Imre írása a *vadzsrájánának*, buddhista *tantrának* is nevezett ezoterikus buddhizmus kínai történetébe vezeti be az olvasót. Az ezoterikus tanítás megjelenése a buddhizmus utolsó nagy megújulásának tekinthető, hatása jelentős a buddhizmus társadalmi bázisának kiszélesedésében is.

A buddhizmus új irányzatának megjelenése Kínában a *dháranák* (varázsmondások, szövegek) elterjedésével és a csodatévő szerzetesek felbukkanásával vette kezdetét. A tanulmány áttekinti azokat a szövegeket, amelyekből az ezoterikus tanok térnyerése kiolvasható, majd ismerteti a Tang-kor három olyan ezoterikus mesterének, Subhákarakszimhának, Vadzsrabódhinak és Amoghavadzsrának az életútját, tetteit, akiket a kínai ezoterikus buddhizmus meg-

jelenésével kapcsolnak össze. A három nagy mesterről szóló beszámolók számos csodás, mesészerű elemet tartalmaznak ugyan, de munkásságuk nyomán kimutathatóan kezdetét vette egy, a tantrikus buddhizmus kínai jelenléteként azonosítható folyamat.

Pap Melinda: Zhanran életrajza

Zhanran (711–782) nevéhez fűződik a kínai buddhizmus *tiantai* iskolájának a Tang-kori reneszánsza – ez az iskola nagy hatású volt nemcsak Kínában, de a kínai kulturális hatás alatt álló szomszédos országokban is. Pap Melinda kiemeli, hogy a *tiantai* volt az első kínai buddhista iskola, amelyik képes volt az indiai örökségtől elszakadva sajátosan kínai gondolatrendszerű tanításokat létrehozni. A tanulmány a neves szerzetes életrajzait tartalmazó forrásokat felhasználva Zhanran életének szakaszait veszi sorra, kitér tanításaira és hátrahagyott műveire is, rámutatva az életrajzok hiteles és fantázia szülte részeire, egyezéseire egyaránt.

Kósa Gábor: „A hatalmas felhő fényessége”. Áttekintés a kínai buddhizmus és manicheizmus viszonyáról a történeti források tükrében

A tanulmány két, a kínaiak szempontjából idegen eredetű vallás, a buddhizmus és a manicheizmus kínai történetének azon fejezeteivel foglalkozik, amikor a két vallás kapcsolatba került egymással. A szerző szándéka szerint nem egyszerű kronologikus áttekintést kíván adni, hanem azokat az általános jellemzőket igyekszik a források alapján kiemelni, amelyek a két vallás egymáshoz való viszonyát, illetve az uralkodó hozzáállásának változásait (támogatás és tiltás) érintik.

Az írás a manicheizmus történelmi források által igazolt Kínába érkezésétől (Kr. u. 694) végigköveti a két vallás kapcsolatát, amelyet elsősorban a buddhista oldalról megnyilvánuló támadások, hatalmi féltékenység jellemeztek. Az uralkodói hozzáállás vizsgálata azt az eredményt hozza, hogy néhány uralkodó mindkét vallást támogatta, mások mindkettőt elutasították – csak egyetlen esetben volt tapasztalható, hogy egy császár a buddhizmus támogatása mellett a manicheizmust elutasította.

Birtalan Ágnes: A 13. századi mongol nomádok anyagi műveltsége kínai források tükrében

A kínai történelem szinte állandó problémája volt az ország határain túl élő nomád népek jelenléte. A nomádok hol alávetett népként, hol kereskedelmi partnerként, hol pedig hódítóként voltak jelen, így a kínai állam számára a róluk való ismeretek megszerzése és bővítése alapvető jelentőséggel bírt.

A tanulmány két kínai forrás, Zhao Hong 1221-ből származó jelentése, a *Mengda beilu*, valamint a Peng Daya és Xu Ting által 1237-ben lejegyzett *Heida shilüe* alapján számol be arról, miként látták a kínai megfigyelők a mongolok mindennapi életmódját. Természetesen, ahogy a szerző leszögezi, a mongol

birodalom fénykorában a kínai követek egy ellenséges állam hadászati célú felméréseként gyűjtöttek adatokat, így érdeklődésük középpontjában a lótarítás, a lovak fajtáinak, a lovaglás és az íjászat módjának megfigyelése állt, de komoly figyelmet szenteltek a mongolok étkezési kultúrájának, élelmiszerforrásainak is.

Oláh Csaba: Tolmácsok a Ming-kori diplomáciai kapcsolatokban

Kína a Ming-korban (1368–1644) számos országgal tartott fenn diplomáciai kapcsolatot, s ezek működtetésében, a külföldiekkel való kommunikációban fontos szerepet játszottak a fordítók (*yizisheng* vagy *yiziguan*) és a tolmácsok (*tongshi*). A cikk a tolmácsok szerepét vizsgálja, különös tekintettel a kor Japánból érkező küldöttségeivel foglalkozó tolmácsokra.

Mint a szerző megállapítja, a japán küldöttségeket kísérő tolmácsok főleg olyan kínaiak voltak, akik Kínából Japánba menekültek, akiket a japán követéségek tagjai Kínában rabszolgaként vásároltak, vagy akiket kalózok raboltak el. A tanulmány színes leírását adja e tolmácsok tevékenységének, megítélésüknek mind kínai, mind japán részről, amiből kitűnik, hogy a kínaiak kereskedelmi monopóliumok iránti érzékenységét gyakran sértette a követéségek tolmácsainak működése. Világossá válik az is, hogy a kínai részről kirendelt tolmácsok feladata a nyelvi közvetítésen túl (amely feladat ellátásában egyébként gyakran nem is voltak igazán használhatók) annak biztosítása volt, hogy a követéségek tagjai betartsák a helyi törvényeket.

Horváth Csaba: A kínai észak–dél ellentét az európai expanzió időszakában

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, mi volt az oka annak, hogy amíg az európai nagyhatalmak a 15–19. században olyan mértékben terjesztették ki a befolyásukat a világ minden részére, hogy az valóságos európai hegemoniát eredményezett, addig Kína ebben a versengésben alulmaradt. Ez annak fényében is meglepő, hogy az általánosan elterjedt vélemény szerint az európai sikertörténetben döntő szerepe volt a pénzgazdálkodás elterjedtségének, illetve a tengeri hajózás fejlettségének – két olyan területnek, amelyben a 15. századi Kína egyáltalán nem volt lemaradva.

A tanulmány gondosan elemzi Kína egyes területeinek gazdasági és kereskedelmi jelentőségét, illetve az egymást követő dinasztiák által fővárossá tett városok helyzetét, valamint a tengeri kereskedelem fejlődését. Felteszi a kérdést, hogyan lehetséges, hogy bár a dél gazdaságilag és kereskedelmileg is fejlettebbnek számított, a főváros mindig északra került. A szerző rámutat, hogy noha minden adott volt ahhoz, hogy Kína déli területeit fejlesztve az európaiak komoly vetélytársává váljék, az állandó, északról érkező nomád fenyegetés a politikai központot északon tartotta, és így megakadályozta Kína tengeri térnyerését.

Fajcsák Györgyi: Hatvany Bertalan, az ismeretlen keleti műgyűjtő

A cikk Hatvany Bertalan, a cukoriparból meggazdagodott főnemesi család sarjaként a keleti művészet rajongójává lett műgyűjtő életét, gyűjtéseit, gyűjteményének sorsát dolgozza fel.

Hatvany keleti gyűjteményét elvszerűsége, következetessége miatt dicséri a szerző: ez emeli ki ugyanis a korabeli gyűjtemények sorából. A háború végén a Vörös Hadsereg erre a célra szakosodott alakulatai a gyűjtemény nagy részét elhurcolták; ma csupán egészen kicsi része tekinthető meg különböző magyarországi múzeumokban.

Vámos Péter: „Mi történt a kínaiakkal?” A magyar–kínai kapcsolatok 1956–1966 között

A tanulmány a Kádár-korszak elejének magyar–kínai viszonyait tárgyalja. Ez a viszony sajátosan alakult, amennyiben Kádár egyik legfontosabb célja saját politikai hatalmának külföldi elfogadtatása volt, a szovjet politikától eltávolodó kínai vezetés pedig igyekezett a szovjet érdekszférába tartozó kelet- és közép-európai országokra is kiterjeszteni a befolyását. Ez igen jó magyar–kínai kapcsolatokhoz vezetett, ami persze nem volt elegendő ahhoz, hogy a szovjet külpolitika Kína-ellenességét ellensúlyozza, mindenesetre azt eredményezte, hogy a két ország kapcsolata 1960-ig a szovjet–kínai viszony elhidegülés ellenére is csak kisebb mértékben romlott meg.

A cikk rámutat, hogy a kínaiak a szocialista országokkal szemben sajátos „differenciáló” magatartást tanúsítottak. A szovjet állásponttal szembeni ideológiai különbségek nyilvánosságra hozatala meglepte a magyar vezetést, Kádár maga is helytelenítette, hogy a nézeteltéréseket nem zárt ajtók mögött próbálják rendezni. S bár a magyar fél igyekezett a kapcsolatok romlását lassítani, a döntés, mint rendszeren, Moszkvában született meg.

Szilágyi Zsolt: Kínai–mongol kapcsolatok a 20–21. század fordulóján

Mongólia Oroszország és Kína között fekszik, mind lélekszámát, mind gazdasági erejét tekintve eltölpül szomszédai mellett, ami alapvetően meghatározza lehetőségeit is. A szerző vázlatosan áttekinti a kínai–mongol kapcsolatok alakulását a 17. századtól az 1990–91-es mongol rendszerváltásig, amelyet 1921 után a szovjet befolyás erősödése jellemezett, és Mongólia Kínától való elszakadását eredményezte.

Bár az új mongol vezetés éppen a kínai modelltől eltávolodó gazdasági viszonyokat igyekezett teremteni, a rendszerváltás után a kínai–mongol kapcsolatok jelentősen javultak annak köszönhetően, hogy Kína sietve biztosította Mongóliát függetlenségének és önállóságának teljes elismeréséről. A tanulmány ismerteti a jelenlegi mongol közéletben felbukkanó nacionalista, pánmongol törekvéseket, amelyek árnyalják ugyan a két ország kapcsolatát és különböző történelmi megközelítést eredményeznek, nem változtatják meg Kína és Mongólia viszonyának alapvető jellegét, amely a regionális biztonságpolitikára és a gazdasági együttműködésre helyezi a hangsúlyt.

Szabó Balázs